

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi

“Dağlıq Qarabağda erməni əhalisinin sayı: işğala qədər və sonra” adlı hesabat yayıb

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi “Dağlıq Qarabağda erməni əhalisinin sayı: işğala qədər və sonra” adlı hesabat yayıb. AZƏRTAC xəbər verir ki, hesabatı dekabrın 22-də mərkəzin İdarə Heyətinin sədri, Milli Məclisin İnsan hüquqları komitəsinin sədri Zahid Oruc təqdim edib.

Hesabatda deyilir ki, noyabrın 10-da Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan rəhbərləri tərəfindən imzalanmış birgə Bəyannatın 7-ci maddəsi Dağlıq Qarabağ regionuna məcburi köçkünlərin qayıdışı ilə bağlı məsələləri tənzimləyir. Sənəddə deyilir ki, daxili məcburi köçkünlər və qaçqınlar Dağlıq Qarabağın ərazisinə və ətraf rayonlara BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının ofisinin nəzarəti altında geri qayıdırlar.

Ötən qısa müddət ərzində razılaşmanın sözügedən müddəasının həyata keçirilməsi məqsədilə beynəlxalq humanitar missiyanın təşkil olunması haqqında məlumatın olmamasına baxmayaraq, 44 gün davam edən müharibə zamanı münafişə zonasını tərk etmiş ermənilərin geri qayıtmasına dair müxtəlif mənbələr tərəfindən fərqli rəqəmlər səsləndirilir. İlk növbədə, tərəflərin razılığı ilə regionda yerləşdirilən Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin fəaliyyəti ilə bağlı yaradılmış informasiya resursunda gündəlik icmallar bölməsində 18 dekabr tarixinə olan məlumata görə, 41275-dək şəxsin Xankəndi və ətraf ərazilərə qaytarıldığından bəhs edilir. Lakin haqlı olaraq sual meydana çıxır: Dağlıq Qarabağda işğala qədər və sonra yaşayan əhalinin demoqrafik, sosial və etnik-milli tərkibinin dinamikası necə dəyişib?

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi “Dağlıq Qarabağda erməni əhalisinin sayı: işğala qədər və sonra” adlı hesabat yayıb

Əvvəli 1-ci səh.

Otuz il əvvəl Qarabağda azərbaycanlıları etnik təmizləməyə məruz qoymuş təcavüzkar Ermənistanın işğalçılıq siyasəti, bölgənin erməni əhalisinə qarşı da demoqrafik soyqırımı ilə nəticələnib. Ermənistanda demoqrafik çöküşün yaşanması BMT səviyyəsində bəyan edilib. BMT-nin hesablamalarına görə, Ermənistan əhalisi hər il 8 min nəfər azalma tendensiyasına malikdir.

Sovet dövründə Azərbaycan və Ermənistan əhalisi bənzər templərlə artsa da, 1993-cü ildən bəri vəziyyət dəyişib. Azərbaycan əhalisi hər il 1-2,5 faiz artmağa davam edərkən, Ermənistan əhalisi separatçı rejim dövründə, 1993-1995-ci illərdən başlayaraq hər il 3 faiz azalan dinamika üzrə davam edib, demoqrafik disbalans artıb, gənclərin sayı sürətlə azalmağa başlayıb. 1993-cü ildə Ermənistan və qondarma DQR əhalisi 3,6 milyon (Azərbaycanda 7.44 milyon), 2000-ci ildə 3.37 milyon (Azərbaycan-8 milyon), 2014-cü ildə 3.15 milyon (Azərbaycan-9.5 milyon) olub. BMT-nin hesablamalarına görə, vəziyyətin bu cür davam etməsi halında Ermənistan əhalisinin 2030-cu ildə 3 milyona, 2100-cü ildə 1 milyona düşəcəyi proqnozlaşdırılır. Demoqrafik problemlərlə bağlı müzakirələrdə bəzi tədqiqatçılar erməni əhalisinin sayının davamlı azalmasının başlıca səbəbini Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməməsi, xaricə miqrasiyanın səbəbini gec-tez hərbi əməliyyatların baş verəcəyindən qorxusu ilə əlaqələndirib.

Sovet siyahıyaalınmasında Qarabağ bölgəsində 1979-cu ildə ümumi əhali 162200 nəfər olub, onun 123100 nəfəri ermənilər (75,9 faiz), 37,300 nəfəri azərbaycanlılar (22,9 faiz) təşkil edib. Sonrakı etnik təmizləmə və mühacirət nəticəsində bölgə etnik baxımdan homogenləşib və rəsmən elan etdikləri 150000 əhalinin yüzdə 100 faizi ermənidir.

Son 30 ildə Qarabağda əhali sayının dinamikası ilə bağlı yazılan yeganə tədqiqatın erməni müəllifi deyir: “DQR-də demoqrafik problemlərin və əhalinin məskunlaşması ilə bağlı məsələlər öyrənilməyib. Yaşayış məntəqələrinin vəziyyəti qiymətləndirilməyib. Məskunlaşma proseslərinin tendensiyaları müəyyən edilməyib. Halbuki, erməni əhalisinin azalmasının qarşısını almaq üçün bu, çox vacibdir”.

Digər erməni müəllifin demoqrafik kollapsla bağlı gəldiyi qənaət isə belədir: “Əhali artımının dayanmasının əsas səbəbləri bunlardır: müharibədə itkilər, intensiv mühacirət, aşağı doğum və çox yüksək ölüm nisbəti. Bu gün demoqrafik dinamikanın aşağı göstəriciləri nəticəsində əhali dinamikası son dərəcə pis istiqamətlənib. Əhalinin müharibədən əvvəlki səviyyəyə nə vaxt çatacağını proqnozlaşdırmaq qeyri-mümkündür”.

Rusiyalı müəllif isə yazır ki, bölgə və Ermənistan rəhbərliyi Qarabağ əhalisinin 50 min nəfərdən çox azalmasının qarşısını ala bilməyib. Bu dəhşətli rəqəm sayılmalıdır və Qarabağın Azərbaycan daxilində Böyük Vətən müharibəsi illərində cəbhədə verdiyi böyük itkilərlə müqayisə edilə bilər. Rusiyalı müəllif davam edərək yazır ki, DQR-də 2005-ci ildə aparılmış siyahıyaalma, bölgədəki erməni əhalisinin tam monoetnik tərkibini göstərir. Əhalinin sayı onillərlə nəinki artıb, əksinə, 145 mindən

137 min nəfərə düşüb. Nəinki Azərbaycan əhalisi tamamilə qovulub, əlavə olaraq rus əhalinin sayında da kəskin azalma qeydə alınıb. Qarabağda yaşayan 2 min rus əhalidən cəmi 171 nəfər qalıb.

Beləliklə, Qarabağda 1 milyona yaxın soydaşımızın etnik təmizləməyə məruz qalması ilə Ermənistan işğalçı rəhbərliyi tərəfindən son 30 ildə Qarabağın erməni əhalisinə münasibətdə həyata keçirilən “demoqrafik mina” artıq işə düşüb və hazırda dövlətimizin apardığı azadlıq müharibəsi onun istənilən məqam partlamaması üçün bölgənin erməni icmasının qurtuluş yolu kimi çıxış edir.

Qeyd edilənlər baxımından əhali sayının göstəriləndiyi istənilən mənbələrə nəzər salmaq lazım gəlir. Məsələn, 1991-ci ildə qondarma “müstəqillik” səsverməsində 108615 nəfər seçici səs verib. 2017-ci ildə səs vermək hüququ olan şəxslərin sayı 103818 nəfər olub. 2020-ci il qondarma prezident seçici siyahısında isə 76728 nəfərin adı olub. Bu, onu göstərir ki, hətta qondarma qurumun rəsmiləri tərəfindən elan olunan rəqəmlər də əhali artımının tənəzzülünü təsəvvür etməyə imkan verir. Yeni 30 il ərzində səsvermə hüququ olanların sayı nəinki artıb, əksinə, 108 mindən 103 minə enib.

Qarabağda 30 illik işğalın demoqrafik nəticəsi Ermənistanın işğalçılıq siyasətində daha bir cinayətin-demoqrafik cinayət

tin tam sübutuna çevrilib. Bölgədə etnik müxtəlifliyin məhv edilməsi, əhali artımının çökməsi, münaqişənin həllində maraqlı olmaması ilə Ermənistanın işğalçı rəhbərliyi Qarabağda erməni xalqını “demoqrafik soyqırımına” uğradıb. Ermənistanın etnik təmizləmə siyasəti yalnız Azərbaycan əhalisinə deyil, həm də Qarabağın erməni icmasının bölgədən təcridən yox olmasının başlanğıcını qoyub. Vəziyyəti düzəltmək məqsədilə Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlara Ermənistan (94 faiz), Rusiyadan (4.2 faiz) qanunsuz köçürmələr edilsə də, demoqrafik vəziyyət bərpa olunmayıb.

Həmçinin bu dövr ərzində qondarma rejim tərəfindən 30 minədək erməni qaçqınının məskunlaşdırılmasına, Zəngilanda İraq ermənilərinin, Cəbrayılda İraq/Suriya ermənilərinin yerləşdirilməsinə 1 milyon dollara yaxın vəsait ayrılmasına baxmayaraq, öz doğma torpaqlarından qovulan soydaşlarımızın nə fəaliyyətini kompensasiya etmək, nə də erməni icmasının “nəslinin təcridi yoxa çıxmasını” qarşısını almaq mümkün olmayıb. Bu, birmənalıdır ki, Ermənistan əhalisi həm davam edən miqrasiya, həm də artım tempinin demək olar durduğu şəraitdə davamlı olaraq azalır. Bunlar, öz növbəsində, Azərbaycanın Qarabağın azadlığı uğrunda müharibəsinin həm də, bölgənin demoqrafik qurtuluşuna xidmət etməsini, 1 milyona yaxın qaçqın və məcburi köçkün əhalinin öz doğma torpaqlarına qaytarılmasının təxirə salınmaz məsələ olmasını göstərir.

Qeyd edək ki, Qarabağda məskunlaşdırılan ermənilərin yaşadığı demoqrafik böhrana baxmayaraq, separatçı rejim tərəfindən doğma torpaqlarından məcburi köçkün düşmüş azərbaycanlıların sayında son 30 il ərzində 40 faizə yaxın demoqrafik artım olub.